

ક્રમાંક:કવટ/૦૮-૦૯/

ઉચ્ચ શિક્ષણ કમિશનરની કચેરી,

બ્લોક નં.૧૨/૨, ડૉ.જીવરાજ મહેતા ભવન,

ગુ.રા., ગાંધીનગર.

તારીખ . ૨૦/૦૧/૨૦૦૯

પરિપત્ર:-

વિષય :- "સ્વર્ણિમ ગુજરાત" પ્રેરિત વિદ્યાર્થીઓના સર્વાંગી વિકાસની યોજના અમલમાં મુકવા બાબત.

આથી પરિપત્ર કરવામાં આવે છે કે ઉચ્ચ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં "સ્વર્ણિમ ગુજરાત" પ્રેરિત વિદ્યાર્થીઓના સર્વાંગી વિકાસની યોજના અંતર્ગત આપને આ સાથે મોકલવામાં આવેલ વિગતે કાર્યક્રમો કરવા જણાવવામાં આવે છે. કોલેજ કક્ષાએ યોજનાર આ કાર્યક્રમોનું દસ્તાવેજીકરણ કરી અત્રેની કચેરી અને આપની કોલેજ સાથે સંકળાયેલ યુનિવર્સિટીને જાણ કરવાની રહેશે.

સ્વર્ણિમ ગુજરાત-વૈશ્વિક ગુજરાત

ઉત્કૃષ્ટતા અભિયાન

(Mission For Excellence)

૨૧મી સદી એ જ્ઞાનની સદી છે. આજ પહેલાના માનવ ઈતિહાસમાં ક્યારેય ન હતું એટલું વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજીના અમાપ વિકાસથી વિશ્વભરમાં મોટાપાયે માનવ બુધ્ધિનું સ્થળાંતર થઈ રહ્યું છે. જાણે કે વિશ્વ એક ગામડું થઈ ગયું છે. વિશ્વના ખૂણે ખૂણે વવિધ જ્ઞાન શાખાઓમાં માનવ ચિત્તનો મહત્તમ ઉપયોગ કરવાના આયોજનો ચાલી રહ્યા છે. ભારત આવનારા વર્ષોમાં વૈશ્વિક મહાશક્તિ અને વિશ્વનું પથદર્શક રાષ્ટ્ર બનવા જઈ રહ્યું છે. ત્યારે આપણી સ્વાભાવિક જ ફરજ બને છે કે આવનાર સમયમાં આપણો દરેક નાગરિક

તેની બહુવિધ ક્ષમતા સાથે દરેક ક્ષેત્રમાં નેતૃત્વ કરવા માટે યોગ્ય હોય , વિવિધ પ્રકારની સજજતા ધરાવવા સાથે ભારતના ભવ્ય ઐતિહાસિક અને સાંસ્કૃતિક વારસાને અનુરૂપ ઉદ્દાત અને ભવ્ય મૂલ્યોથી પણ સજજ હોય.

ગુજરાત રાજ્યનો વિશ્વના દેશો સાથેનો નાતો પાંચ હજાર વર્ષ કરતાંય જુનો છે. વેપાર અને અન્ય તમામ ક્ષેત્રે ગુજરાતના સાહસિકો વિશ્વભરમાં પથરાયેલા છે. કદાચ વિશ્વનો કોઈ એવો દેશ નહિ હોય જ્યાં ગુજરાતી ન હોય. વળી ત્યાં પણ ગુજરાતીઓએ પોતાના પ્રચંડ પુરુષાર્થ, સાહસિકતા અને આગવી દ્રષ્ટિને કારણે ચાવીરૂપ સ્થાનોમાં પણ નોંધપાત્ર પ્રદાન કર્યું છે. છેલ્લા થોડા જ વર્ષોમાં માત્ર ભારત જ નહીં, વિશ્વભરમાં ગુજરાત પોતાની આગવી પ્રતિભા લેખે નામના મેળવી રહ્યું છે. જ્ઞાન વિજ્ઞાન , સંશોધનો શિક્ષણ, વેપાર વાણિજ્ય , સુશાસન અને આગવી સામાજિક પરંપરા તેની પાછળ રહેલી છે. ત્યારે ગુજરાતનો વિદ્યાર્થી વધુ સજજતા કેળવે, તેનામાં રહેલ કુદરતી શક્તિઓ અને પ્રવર્તમાન વૈશ્વિક સ્પર્ધાના સંસારમાં એ વધુ બળવત્તર બની શકે, તે માટે ઉચ્ચ શિક્ષણ ક્ષેત્રે નવી નીતિઓ , યોજનાઓ અને પ્રચંડ પુરુષાર્થ વડે નવું ઓજસ પાથરવાના પ્રયત્નો થઈ રહ્યા છે.

આ આખા પ્રયાસને અનુરૂપ સંદર્ભ છે – 'ગુજરાત રાજ્યની સ્થાપનાના ૫૦ વર્ષ પૂર્ણ થવાની ઘટના'. આ ઘટના સાથે આ એક સીમાચિહ્નરૂપ (MILESTONE) સમયને ગુજરાત સરકાર "સ્વર્ણિમ ગુજરાત" ઉત્સવ તરીકે ઉજવવા માંગે છે. ઈ.સ. ૨૦૧૦ના વર્ષ સુધીમાં સમગ્ર ગુજરાતના દરેકે દરેક પાસાઓને નવો સંસ્પર્શ આપીને તેમાં નવી ચેતના ભરવાનો, નવા-નવા બદલાવ ધ્વારા સમગ્ર સમાજ ઘડતરનો ઉમદા પ્રયાસ આરંભવામાં આવ્યો છે.

આ અવસરને એક મુખ્ય પ્રવૃત્તિ ગણી આવનારા સમયમાં પણ રાજ્યની યુવા શક્તિને જગાડવાની અને તેને વિકાસની પ્રક્રિયામાં જોડવી આવશ્યક છે. આ સંદર્ભે માન. મુખ્યમંત્રીશ્રી , માન. શિક્ષણમંત્રીશ્રીઓ, માન. ડૉ.કિરીટ જોષી સાહેબ (મુખ્ય મંત્રીશ્રીના શિક્ષણ સલાહકાર), રાજ્ય અને શિક્ષણ વિભાગના ઉચ્ચતમ પદાધિકારીઓ, તમામ વિશ્વ વિદ્યાલયોના માન. કુલપતિશ્રીઓ, શિક્ષણશાસ્ત્રીઓ, અધ્યાપકો અને વિદ્યાર્થીઓના વિચારમંથનને અંતે ઉચ્ચ શિક્ષણ ક્ષેત્રે આગામી સમયમાં યુવાનોના સર્વાંગી વિકાસ માટે વિવિધ કાર્યક્રમો અમલમાં મુકવામાં આવી રહ્યા છે. જેને આપણે 'ઉત્કૃષ્ટતા અભિયાન' કહી શકીએ.

આ સાધનાની ઉજવણી સંદર્ભે, ગુજરાતના તમામ વિશ્વવિદ્યાલયો અને તમામ મહાવિદ્યાલયના વિદ્યાર્થીઓના સર્વાંગી વિકાસને શિક્ષણ, કલા અને જ્ઞાનના વિવિધ સ્વરૂપો ધ્વારા ઉજાગર કરવા નીચે મુજબની કાર્યવાહી કરવાની રહેશે. આ માટે તમામ સંસ્થાઓમાં 'ઉત્કૃષ્ટતા અભિયાન' અંતર્ગત જ્ઞાનની સાત ધારાઓ શરૂ કરવાની રહેશે. જે નીચે મુજબ છે:

- (ક) જ્ઞાનધારા
- (ખ) સર્જનાત્મક અભિવ્યક્તિ ધારા
- (ગ) કલા કૌશલ્ય ધારા
- (ઘ) નાટ્યધારા

- (ચ) ગીત-સંગીત નૃત્ય ધારા
- (છ) વ્યાયામ, યોગ, ખેલકૂદ ધારા
- (જ) સામુદાયિક સેવા ધારા

ઉપરોક્ત સાતેય જ્ઞાનની શાખાઓની રચના તમામ સંસ્થાઓએ કરવાની રહેશે. આ સંદર્ભે કરવાના કાર્યક્રમો નીચે પ્રમાણે રહેશે :-

- ૧) મહાવિદ્યાલય (college)ના દરેક વિદ્યાર્થીને સાતમાંથી કોઈ પણ એક મનગમતી ધારામાં પ્રવેશ પ્રાપ્ત કરવાની ફરજ રહેશે.
- ૨) દરેક વિદ્યાર્થીને એક કરતાં વધારે ધારામાં પ્રવેશ મેળવવાની અભિપ્સા હોય તો તે મનગમતી બીજી ધારાઓમાં પણ પ્રવેશ કરી શકશે.
- ૩) દરેક ધારાની એક કાર્યચાલક સમિતિ કોલેજના આચાર્યશ્રીના નિર્દેશન હેઠળ રચવામાં આવશે. દરેક કાર્યચાલક સમિતિમાં ઓછામાં ઓછા એક અધ્યાપક અને એક વિદ્યાર્થી-એક વિદ્યાર્થીનીને સત્ય તરીકે નિયુક્ત કરવાના રહેશે. વર્તમાન સ્થિતિએ કોલેજ કક્ષાએ જે સમિતિઓ રચાયેલી છે અને તેના ધ્વારા કોલેજની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓમાં સંચાલન થાય છે તે બધી જ સમિતિઓની પુનર્રચના આ મુજબ કરવાની રહેશે, કારણ કે આજે ચાલતી સમિતિઓ અને હવેની સાત ધારાઓમાં થોડો તફાવત છે. જેથી પુનર્રચના આ પ્રમાણે કરવાની રહેશે. પરંતુ પુનર્રચના કરતી વખતે વર્તમાન સમયની કોલેજની વિવિધ સમિતિઓના સદસ્યોને પુનર્રચિત સમિતિઓમાં સ્થાન આપી શકાશે.
- ૪) પ્રવેશ પ્રાપ્ત કરવા માટે દરેક વિદ્યાર્થીએ જે તે ધારાના અધ્યાપકશ્રી પાસેથી પ્રવેશ પત્રનું ફોર્મ પ્રાપ્ત કરવાનું રહેશે. અને તેને ભરીને સ્વીકૃતિમાટે આપવાનું રહેશે. સ્વીકૃતિ બાદ વિદ્યાર્થી તે ધારાનો સત્ય ગણાશે.

- (પ) દરેક ધારા માટે આચાર્યશ્રી સહિત જે અધ્યાપકને જે ધારામાં રસ હોય તે રસને ધ્યાનમાં રાખીને આચાર્યશ્રી તે અધ્યાપકને એમના કૌશલ્યને અનુરૂપ સાત માંથી કોઈ પણ એક ધારામાં સ્થાન આપશે. દરેક સમિતિમાં બે વિદ્યાર્થી પ્રતિનિધિ અનિવાર્ય રૂપે સદસ્ય રહેશે. તે વિદ્યાર્થીઓની પસંદગી આચાર્યશ્રી વિદ્યાર્થીઓના કૌશલ્ય અને અન્ય કુશળતાના આધારે કરશે.
- (દ) કોઈપણ અધ્યાપકને એકથી વધારે ક્ષેત્રમાં રસ હોય અને કૌશલ્ય હોય તો તેમનું સ્થાન એક કરતાં વધારે ધારામાં પણ રાખી શકાશે.
- (૭) આ બધી સાત ધારાઓનું આંતરિક વહીવટી તંત્ર કાર્યચાલક સમિતિના હાથમાં રહેશે. પરંતુ રાજ્ય સરકારના સંબંધ માટે એક નવી વહીવટી સમિતિની રચના કરવામાં આવશે. આ સમિતિમાં માત્ર ત્રણ જ સદસ્ય રહેશે. જેમાં આચાર્ય પોતે અધ્યક્ષ તરીકે અને એન.એસ.એસ.ની પ્રવૃત્તિ સંભાળતા અધ્યાપકો પૈકી એક અધ્યાપક (જેની પસંદગી અધ્યક્ષશ્રી કરશે) અને કોલેજની વિદ્યાર્થી પ્રતિનિધિ સભાના સામાન્ય મંત્રી સભ્ય તરીકે રહેશે.

કોલેજમાં સ્પિકમેકે (SPIC MACAY - Society for the Promotion of Indian Classical Music & Culture Amongst Youth) ચેપ્ટર પણ દાખલ કરવાનું રહેશે. તેનાથી વિદ્યાર્થીઓ ભારતીય ગીત-સંગીત અને નૃત્યોના શાસ્ત્રીય તજજ્ઞોના સંપર્કમાં આવશે. વિદ્યાર્થીઓ ભારતીય સંસ્કૃતિને યોગ્ય પરિવેશમાં રજુ થતી અનુભૂતિ મેળવે તેવા કાર્યક્રમો સ્પિક મેકેના માધ્યમથી કરવાના રહેશે. વધુ વિગત www.spicmaccay.com પરથી મેળવી શકાશે.

સ્વર્ણિમ ગુજરાત અંતર્ગત વિદ્યાર્થીઓના સર્વાંગી વિકાસની તમામ પ્રવૃત્તિઓનો સચિત્ર અહેવાલ તમામ કોલેજોએ ઉચ્ચ શિક્ષણ કમિશનરશ્રીની કચેરી, યુનિવર્સિટીને આપવાનો રહેશે અને આ પ્રવૃત્તિઓને કોલેજના વાર્ષિક મેગેઝિનમાં સામેલ કરવાની રહેશે, જેથી સમગ્ર રાજ્યની કોલેજોનું દસ્તાવેજીકરણ થઈ શકે. કોલેજે પોતાની વેબસાઈટ ઉપર પણ તેને દર્શાવવાની રહેશે.

કોલેજોએ સાતેય પ્રવૃત્તિઓ ને ચાલુ શૈક્ષણિક વર્ષ ઉપરાંત આગામી વર્ષોમાં પણ અમલમાં મુકવાની હોઈ આયોજનબધ્ધ કાર્યક્રમ કરવાના રહેશે. તથા કોલેજને આ અંગે અપાયેલ નાણાંકીય મદદને સાતેય પ્રવૃત્તિઓમાં જરૂરિયાત અનુસાર વહેંચવાની રહેશે.

આ સાત ધારાઓ અને એ સંદર્ભે કરવાના થતાં કાર્યક્રમો નીચે મુજબ છે:—

(ક) જ્ઞાનધારા :-

વિદ્યાર્થી જ્ઞાનની આરાધના અને પ્રક્રિયામાં જોડાય તે માટે કોલેજ કક્ષાએ ચિંતન થવું જરૂરી છે. તમામ મનુષ્યોએ માનવ જીવનને સાર્થક કરતા નીચે મુજબના પ્રશ્નોના જવાબો શોધવા જરૂરી છે. યુવાનોને પોતાના જીવનને ઉત્કૃષ્ટ બનાવવા નીચે પ્રમાણેની શોધ પ્રક્રિયામાં જોડાવું આવશ્યક છે. જેમ કે ,

- ૧) જીવનનો ઉદ્દેશ શું છે ?
- ૨) જીવનનું સ્તર સતત ઉંચે લઈ જવાની યાવી કઈ હોઈ શકે ?
- ૩) શારીરિક શિક્ષણનું મહત્વ શું છે ?
- ૪) વિકાસ સાધવાનું કોઈ શાસ્ત્ર છે? અને વિકાસ સાધવાની શી કલા છે ?

આ માટે સપ્તાહમાં કે પખવાડીએ એક વખત એક કલાકની સમય મર્યાદામાં વિદ્યાર્થીઓ ઉપરોક્ત વિષયો અને સાથે સાથે સાંપ્રત સમસ્યાઓ, ભારતીય સંસ્કૃતિ, વૈશ્વિક સમસ્યાઓ , પર્યાવરણીય બાબતો , ઉર્જા વિકાસની સમસ્યાઓ, ભારતના આંતરરાષ્ટ્રીય સંબંધોના પ્રશ્નો, ભારતીય સંસ્કૃતિના ઈતિહાસમાંથી તારવી શકાય તેવા પાઠો, વિશ્વ ઈતિહાસમાંથી માનવ વિકાસ વિષે તારવી શકાય તેવા પાઠો, અને ભારતના અને વિશ્વના ભવિષ્ય વિષે આપણા સ્વપ્નો અને તેમને સિધ્ધ કરવા માટેના સાધનો, રાષ્ટ્રવાદ અને આંતરરાષ્ટ્રવાદ જેવી વિષયેતર બાબતોની ચર્ચા કરે. સાથેસાથે એક કલાકની સમયમર્યાદામાં તેના પર ચિંતન થાય. જેનાથી વિદ્યાર્થીઓ સમગ્ર જ્ઞાનની પ્રક્રિયામાં જોડાય.

કોલેજ કક્ષાએ તા.૧૨ મી જાન્યુઆરી— સ્વામી વિવેકાનંદ જયંતિને "યુવા જયંતિ અને જ્ઞાન જયંતિ" તરીકે ઉજવવી. જેમાં વિદ્યાર્થીઓ અને અધ્યાપકો વચ્ચે જ્ઞાનનું આદાન પ્રદાન થાય. વિદ્યાર્થીઓના શ્રેષ્ઠ નિબંધો રજુ થાય તથા જે વાર્તાલાપ થાય તેમાં જ્ઞાનોત્સવ ઉજવાય તેવું વાતાવરણ ઊભું કરવું અને શ્રેષ્ઠ નિબંધ લેખક— વિદ્યાર્થીઓનું કોલેજ કક્ષાએ સન્માન કરવું.

આ ક્ષેત્રે માત્ર સ્પર્ધાઓ જ યોજાય તેવું અભિપ્રેત નથી. સ્પર્ધાઓ કરતા ઉત્સવની ઉજવણીનો ભાવ કેળવાય અને વધારેને વધારે વિદ્યાર્થીઓ વ્યક્તિત્વ વિકાસની આ પ્રક્રિયામાં જોડાય તે જરૂરી છે.

(ખ) સર્જનાત્મક અભિવ્યક્તિ ધારા :-

વિદ્યાર્થીઓમાં વક્તૃત્વ કલા, લેખન કૌશલ્ય અને અનુવાદ કલા વિકસે તેવા પ્રયાસો આ ધારાએ કરવાના રહેશે. વક્તૃત્વ એ માત્ર છટા નથી. તેનો ખરો અર્થ સત્યની શોધ અને સત્યની અભિવ્યક્તિ માટે થાય છે. ધૈર્ય, હિંમત અને શૌર્યના ભાવો સત્યની શોધથી ઉત્પન્ન થાય છે. તેમાંથી જે બળ પ્રાપ્ત થાય છે. તે જ સાચી વક્તૃત્વ શક્તિ છે. વિશ્વના મહાપુરૂષોના પ્રવચનોનું અધ્યયન વિદ્યાર્થીઓને આ ધારા મારફતે કરાવવાનું રહેશે. અને તેઓમાં રહેલી સુષુપ્ત શક્તિને બહાર લાવવાનો અને તેની અભિવ્યક્તિ કરવાનો પ્રયત્ન આ ધારા કરશે.

આ માટે વિદ્યાર્થીઓની તાલીમ માટે વર્કશોપ યોજી શકાય. વિદ્યાર્થીઓ સાહિત્યનું સર્જન કરે તેમજ અનુવાદ કલાનો તેમનામાં વિકાસ થાય અને વિદ્યાર્થી અનેકવિધ ભાષાઓના પરિચયમાં આવે તેવા પ્રયત્નો આ ધારાએ કરવાના રહેશે.

દરેક કોલેજ સર્જનાત્મક પ્રવૃત્તિઓ માટે વર્કશોપ, તજજ્ઞોના વ્યાખ્યાનો, પ્રત્યક્ષ પ્રયોગો અને પ્રવૃત્તિની જાણકારી આપવા સામાયિકો- વગેરે બાબતો અમલમાં મૂકીને વિદ્યાર્થીઓના સર્વાંગી વિકાસમાં સક્રિય બને તે અભિપ્રેત છે.

(ગ) કલા કૌશલ્ય ધારા :-

આ ધારાનો ઉદ્દેશ એ છે કે વિદ્યાર્થીઓ કલ્પના ક્ષેત્રમાં સૌંદર્યની શોધ કરતાં કરતાં રંગ અને રૂપના ઉર્ધ્વમૂલ સુધી પહોંચી તેમને કલાત્મક ચિત્રો ધ્વારા આભિવ્યક્ત કરી શકે તેવી ક્ષમતા પ્રાપ્ત કરી શકે. વિદ્યાર્થીઓ વિવિધ રંગકલાના ક્ષેત્રમાં વિહાર કરીને પોતાની કલ્પના શક્તિ ખીલવી શકે અને દરેક કલાત્મક ક્ષેત્રનું સર્જન કરતાં-દર્શન કરતા અંતરઆત્માની ભાવક્ષિતિજોને ઓળખવાનું અને તેના રૂપને મૂર્તિમંત કરવાનું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરી શકે તે હેતુથી આ ધારા રંગ કલા અને કૌશલ્યના વિવિધ કાર્યક્રમો પ્રયોજશે. કલા અને ઉદ્યોગ વચ્ચે પણ એક આંતરિક સંબંધ બાંધી શકાય અને તેથી જ લોક સંસ્કૃતિમાં ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના નાના કે મોટા હુન્નરો કે ઉદ્યોગોનો વિકાસ થયો છે. તેની સાથેસાથે હસ્તકૌશલ્યથી તેમનામાં ભિન્ન ભિન્ન અનુરૂપ રૂપો પણ કલાત્મક રીતે એમને પ્રદર્શિત કરવા માટે અનેક કલાઓનો પણ વિકાસ થયો છે. આ દ્રષ્ટિએ વિદ્યાર્થીઓમાં જીવનના દરેક પાસાઓમાં છેક -હુન્નર અને ઉદ્યોગના ક્ષેત્રમાં પણ કલાત્મક દ્રષ્ટિથી અને ભાવથી સ્પર્શી શકે તેની કેળવણી પણ આ ધારા ધ્વારા આપવાની રહેશે.

(ઘ) નાટ્યધારા :-

નાટ્યધારાએ નાટકની પ્રવૃત્તિ ધ્વારા વિદ્યાર્થીઓને નાટ્યકલાના રહસ્યના અને નાટ્ય ધ્વારા જીવનના આંતરદર્શનને જ્ઞાનની પ્રક્રિયામાં જોડવાના રહેશે. સંસ્કૃત નાટકોના પ્રસાર, વિશ્વની મુખ્ય ભાષાઓમાંથી અનુવાદ કરીને શ્રેષ્ઠ નાટકોનો આસ્વાદ અને નાટ્ય અનુભવ

ધ્વારા વિદ્યાર્થી ઉચ્ચ આદર્શ તરફ પ્રેરાય તે હેતુ ધ્યાનમાં રાખી નાટકોની સ્ક્રીપ્ટ પસંદ કરવાની રહેશે. ઉપરછલ્લા/ છીછરા વિચારોથી પ્રેરાઈને લખાયેલા નાટકોને પસંદ કરી શકાશે નહીં. નાટ્યધારાના અધ્યાપકની (નિર્દેશક) એ જવાબદારી રહેશે કે ઉચ્ચતમ આદર્શ ચરિતાર્થ કરતા નાટકો જ પ્રદર્શિત કરવામાં આવે. નાટકોના વિવિધ સ્વરૂપો જેમ કે એકાંકી , સ્કિટ, માઈમ, મોનોએક્ટિંગ વગેરેનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે.

જરૂર પડે તો સંગીત અને નૃત્યનો સહયોગ લેવો જોઈએ.

આ અભિવ્યક્તિ ગુજરાતી, હિન્દી, અંગ્રેજી અથવા સંસ્કૃત ભાષામાં કરી શકાય. ઉપરોક્ત શાસ્ત્રીય નાટકોની સાથે સાથે ભારતની સંસ્કૃતિ અને વિદ્યાર્થીઓને જ કેન્દ્રમાં રાખતા મૂલ્યોની જાળવણી કરતી સ્ક્રીપ્ટ પસંદ કરવાની રહેશે.

આ અભિવ્યક્તિમાં ખોટા ભાષા પ્રયોગો, જાતિ નિર્દેશો, અપશબ્દો, મૂલ્ય હનન કરે તેવા પ્રયોગો, વ્યક્તિ કે કોઈ જૂથની માનહાની કરનારા પ્રયોગો થાય નહી તેની ચોકકસ તકેદારી રાખવી જરૂરી છે.

(ચ) ગીત—સંગીત નૃત્ય ધારા:—

ગીત—સંગીત—નૃત્ય ધારામાં મૂળભૂત તત્વોનો સમાવેશ અત્યંત જરૂરી છે. સંગીત કલા અને કાવ્ય આ ત્રણ મનુષ્યના આત્માની કેળવણી માટે ઉત્તમ સાધનો ગણાયા છે. તેમાં સંગીતનું પ્રાધાન્ય નિર્વિવાદ છે. પરંતુ સંગીતનો ઉદભવ , સંગીતની વ્યાખ્યા અને સંગીતનો વિકાસ ભારતમાં અને વિશ્વમાં કઈ રીતે અને શા માટે થયો છે તેના વિષે આજના યુવાનને જણાવવાની અત્યંત જરૂરિયાત છે. કોલેજમાં સંગીત ધારા ધ્વારા સંગીતનો આંતરિક અર્થ અને હૃદયથી સંગીતમાં સંદેશને સમજવાનો અને સંગીતને સાચી રીતે માણી શકવા માટે જે ક્ષમતા જોઈએ તે ક્ષમતા દરેક વિદ્યાર્થીને અર્પવી એ આ ધારાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ રહેશે. ભારતીય સંગીતનો ઉદગમ બ્રહ્મનાદમાંથી થયેલો છે. અને આપણો પ્રાચીન સામવેદ સંગીતનો પ્રથમ અધ્યયનનો શાસ્ત્રીય ગ્રંથ છે. અંતરઆત્માના ગહનતમ ભાવો ભારતીય સંગીતના વિવિધ રાગોમાં જીલાયા છે. અને તેમને સારબધ કરવામાં આવેલા છે. એટલે જ ભારતીય સંગીત મનુષ્યના અંતર આત્મા સુધી પહોંચવાની શક્તિ ધરાવે છે. અને સંગીત આરાધનાથી અંતરઆત્માના ભાવોને સ્થિર કરવાની અને બાહ્ય સ્વભાવમાં તેની અભિવ્યક્તિ કરવા માટે શક્તિ ધરાવે છે. આ સિધ્ધાંતને સમજવા માટે ભારતીય સંગીતનું સારું સેવન કેમ કરવું, કેમ કરાવવું અને તેનો સંદેશ દરેક વિદ્યાર્થી સુધી પહોંચાડવો એ આ ધારા હેઠળના કાર્યક્રમોમાં અગત્યનો ભાગ ભજવશે. ભારતીય લોકગીતમાં શાસ્ત્રીય સંગીતનો એટલો મોટો ફાળો છે કે જ્યાં સુધી આપણે શાસ્ત્રીય સંગીતનો સાચો અર્થ નહીં સમજીએ ત્યાં સુધી લોક સંગીતના આંતરિક સ્વરો સુધી આપણે નહીં પહોંચી શકીએ. શહેરી જીવન જીવતા વિદ્યાર્થીઓ અને ગ્રામ્ય જીવન જીવતા વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે જો આપણે સાચી રીતે સ્નેહભાવથી બાંધી શકવાના કાર્યમાં એકાગ્રિત થઈશું તો સંગીત ધારા અનુસાર થનાર કાર્યક્રમો ઉપયોગી નિવડશે. શાસ્ત્રીય

સંગીત, લોક સંગીત અને પશ્ચિમી સંગીતના લોક સંગીત અને શાસ્ત્રીય સંગીત—એ બધી ધારાઓમાં એક સમન્વયાત્મક અધ્યયન કરવાની તક આ ધારા પુરી પાડશે. સંગીતકાર બધા નહીં થઈ શકે. પરંતુ સંગીતને સમજવાની શક્તિ, સાચી રીતે માણવાની શક્તિ, અને સંગીતમાંથી ઉદભવતા ભાવોને આપણા અંતરઆત્મા સુધી પહોંચાડવાની શક્તિ આપણા બધામાં હોવી જોઈએ. તે ઉદ્દેશને પુરો પાડવા માટે આ ધારા સતત પ્રયત્નશીલ રહેશે.

કોલેજોમાં યોજાતા ટેલેન્ટ (TALENT) કાર્યક્રમો સાચા અર્થમાં વિદ્યાર્થીઓના ટેલેન્ટને બહાર લાવે તેવા હોવા જોઈએ. ઘણા સમયથી એવું લાગે છે કે આ કાર્યક્રમ તેના યોગ્ય પરિવેશમાં ચાલતો નથી. આવા કાર્યક્રમનું સ્વરૂપ બદલવું. ઉપર્યુક્ત વ્યક્તિત્વ વિકાસની ધાર ધ્વારા ત્રણ કે ચાર દિવસનો કાર્યક્રમ યોજીને વિદ્યાર્થીઓ અને અધ્યાપકોમાં રહેલી કલાની અભિવ્યક્તિ થાય, આપણા સાંસ્કૃતિક મૂલ્યોનું સંવર્ધન થાય અને ભવ્ય ભારતના ઐતિહાસિક અને સાંસ્કૃતિક વારસાની ઝાંખી થાય એવા કાર્યક્રમો યોજવાના રહેશે.

(છ) વ્યાયામ—યોગ— ખેલકૂદ ધારા :-

મહાવિદ્યાલયના તમામ વિદ્યાર્થીઓ અને અધ્યાપકો આ ધારા સાથે ફરજીયાત જોડાય તેમ કરવાનું રહેશે.

ભારતીય સંસ્કૃતિમાં સ્થિતપ્રજ્ઞના સર્વોચ્ચ લક્ષણો પ્રગટ થાય છે તેનું ઉત્કૃષ્ટ માધ્યમ યોગ છે. તે સાથે પ્રાણાયામ , આસનો અને સૂર્યનમસ્કારની શારીરિક પ્રક્રિયાઓ માનસિક અને આધ્યામિક ક્રિયાઓ સાથે સુસંગત હોઈ તે પરત્વે વિદ્યાર્થીઓને સાચું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય તે આ ધારાનું મુખ્ય લક્ષ્ય રહેશે. પ્રાર્થનાને પ્રાધાન્ય આપવું જરૂરી છે.

યોગ જે જ્ઞાનની તમામ શાખાઓ સાથે ઉત્કૃષ્ટતાનું લક્ષણ દર્શાવે છે જેમ કે

- ૧) યોગ: ચિત્ત વૃત્તિ નિરોધ:
- ૨) યોગ: સમત્વમ ઉચ્ચતે
- ૩) યોગ: કર્મસુ કૌશલમ
- ૪) યોગ: સર્વમ જીવનમ એવ

આ કક્ષાએ જ્ઞાનની સાધનાને આપણે લઈ જવા માંગીએ છીએ.

આ ધારાએ વિકલાંગ વિદ્યાર્થીઓ માટે ખાસ રમતોનું આયોજન કરવું અને દેશી રમતોને પણ પુરતું મહત્વ આપવાનું રહેશે. અધ્યાપકો અને વિદ્યાર્થીઓ માટે જરૂરી વ્યાયામનાં સાધનો યુક્ત જિમ્નેશિયમ તબક્કાવાર ઉભું કરવાનું રહેશે. વિદ્યાર્થીઓ અને અધ્યાપકો નિયમિત રીતે આ ધારામાં જોડાય તે સાથે આસપાસના નગરજનો, ગ્રામજનો અને વિદ્યાર્થીઓના વાલીઓ સાથે પણ આ કાર્યક્રમના માધ્યમથી સામાજિક નાતો જોડી શકાય.

વિદ્યાર્થીઓની સંગીત સાથેની સામૂહિક ક્વાયત તેમજ 'સ્વાગતમ'નો કાર્યક્રમ રાખી શકાય. 'માસડ્રીલ' યોજી શકાય. અને 'વંદેમાતરમ ગાન'ને તેના યોગ્ય પરિવેશમાં વિદ્યાર્થીઓ ધ્વારા અભિવ્યક્ત કરી શકાય.

(જ) સામુદાયિક સેવા ધારા:—

વિદ્યાર્થીઓ ગ્રામીણ વાસ્તવિકતાથી અભિમુખ થાય તે ગામડાના બનેલા આપણા દેશ માટે અત્યંત આવશ્યક છે. ગ્રામીણ વિકાસ એ ભારતનો સાચો વિકાસ છે. ગ્રામીણ સમસ્યાઓનું ઉન્મૂલન એ આપણી પ્રાથમિકતા છે. તે સંદર્ભે મહાવિદ્યાલયના તમામ વિદ્યાર્થીઓ સમુદાય સેવામાં જોડાય તેવા પ્રયાસ આ ધારાએ કરવાના રહેશે. વિદ્યાર્થીઓ ગામડાને જાણે અને ચોકકસ સંદેશ લઈને ત્યાં જાય, અને સાથે સાથે જે તે પરિવેશમાં રહેલા નાગરિકોની ભૌગોલિક, શૈક્ષણિક આર્થિક અને સામાજિક બાબતોની મોજણી (SURVEY) કરે તેવા મૌલિક કાર્યક્રમો આ ધારાએ કરવાના રહેશે. પર્યાવરણ શિક્ષણ કેન્દ્ર (CENTRE FOR ENVIRONMENT EDUCATION – સી.ઈ.ઈ.) અને પી.યુ.આર.એ. (PROVIDING URBAN AMENITIES FOR RURAL AREAS) જેવા ઘણા કરણો (INSTRUMENTS) ગ્રામોદ્ધાર અને ગ્રામસેવા માટે ઉપલબ્ધ છે. તે પ્રમાણે વિદ્યાર્થીઓને પ્રથમ તાલીમ આપી ગ્રામવિકાસના કાર્ય માટે સક્ષમ બનાવવા તે આ ધારાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ રહેશે.

આ ધારાએ રાષ્ટ્રવાદનું તત્વ જ્ઞાન અને આંતર રાષ્ટ્રવાદની સમજ વિદ્યાર્થીઓમાં વિકસે તેવા પ્રયાસો કરવાના રહેશે. દત્તક વૃક્ષ યોજના, દત્તક ગ્રામ યોજના અને પર્યાવરણ જતન એ આ ધારાના વિશિષ્ટ કાર્યક્રમો રહેશે. દરેક મહાવિદ્યાલયમાં 'ઈકો ક્લબની' ની સ્થાપના કરવાની રહેશે.

મહાવિદ્યાલય સ્તરે સર્વધારાઓને અનુલક્ષીને કરવાનો થતો વાર્ષિક કાર્યક્રમ અને ઉત્સવ :-

વર્ષ-૨૦૦૮-૦૯ના બીજા સત્રના સમયે રાજ્ય કક્ષાના "ઉત્કૃષ્ટતા અભિયાન" અંતર્ગત સર્વધારાઓ સમાવેશ પામે તેવો ઉત્સવ ઉજવવાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. તેની નિર્ધારિત તારીખો અને તેને સંબંધિત સૂચનો આપ સૌને ત્વરિત મોકલવામાં આવશે. સાથે સાથે આવનારા વર્ષોમાં પણ રાજ્ય કક્ષાના આવા વાર્ષિક ઉત્સવની ઉજવણી કરવામાં આવે તેવું પણ વિચારવામાં આવેલ છે. જેની આવશ્યક સૂચનાઓ આપ સૌને થોડા સમયમાં મોકલવામાં આવશે.

ચાલુ શૈક્ષણિક વર્ષે ૨૬મી જાન્યુઆરી-પ્રજાસત્તાકદિન નિમિત્તે દરેક મહાવિદ્યાલયે ઉપર્યુક્ત ધારાઓ પ્રમાણે એક ઉત્સવ યોજવાનો રહેશે. આચાર્યશ્રી ઉપર્યુક્ત સાતેય ધારાઓનો ઉદ્દેશ્ય અને ઉત્કૃષ્ટતા અભિયાનને અનુરૂપ એક કાર્યક્રમ પ્રજાસત્તાક પર્વની સાથે જ યોજાય તેવું આયોજન કરે તે ઈચ્છનીય છે. ચિત્ર પ્રદર્શન ગીત-સંગીતનો કાર્યક્રમ અને જ્ઞાનધારામાંથી આ કાર્યક્રમ કરી શકાય. અન્ય ધારાઓની ઝલક પણ આ કાર્યક્રમ ધ્વારા આપી શકાય તેવી એક કૃતિ પણ કાર્યક્રમમાં સંમિલિત થાય તેવી વ્યવસ્થા કરવાની રહેશે.

વિવિધ ધારામાં ખર્ચ કરવા માટે માર્ગદર્શન :-

આ 'ઉત્કૃષ્ટતા અભિયાન' માટે સરકારશ્રી તરફથી નિયત ધોરણો અનુસારની ગ્રાન્ટ સંસ્થાઓને આ સાથે આપવામાં આવે છે. નાણાકીય નિયમોને ધ્યાનમાં રાખી ખર્ચ કરવા માટેની તકેદારી સંસ્થાના વડાએ રાખવાની રહેશે. એવું સૂચિત કરવામાં આવે છે કે આ સંદર્ભમાં પ્રથમ છૂટી થયેલી ગ્રાન્ટ (અનુદાન)નો વિવિધ આંતર માળખાકીય સુવિધાઓ (Infrastructure facility) જેવી કે સંગીતના સાધન (સાઉન્ડ સીસ્ટમ), કેમેરા/હેન્ડીકેમ્સ વગેરે વસાવવા માટે ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે. ચાલુ શૈક્ષણિક વર્ષના અંત સુધીમાં તાત્કાલિક ધોરણે આ સવલતો વસાવવાની રહેશે. દરેક ધારામાં ખરીદવાના ખાસ વાર્જીત્રો/સાધનોની વિગત નીચે મુજબ છે.

ગીત –સંગીત–નૃત્ય ધારા: કોલેજોએ ઓછામાં ઓછા નીચે દર્શાવેલા સાધનો મેળવવાના રહેશે.

- ૧) તબલા: આશરે રૂ. ૫૦૦૦/-
- ૨) હાર્મોનિયમ: આશરે રૂ. ૫૦૦૦/-
- ૩) તાનપુરા (પરંપરાગત અથવા ઈલેક્ટ્રોનિક) અંદાજે રૂ. ૬૦૦૦/-

સંગીતના બીજા સાધનો /વાદ્યો જેવા કે ગીટાર, કી બોર્ડ અને ડ્રમ સેટ મેળવવું વૈકલ્પિક છે.

- નાટ્ય ધારા :
- ૧) ૧૦ પાર લાઈટસ : દરેક ૧૦૦૦ વોટ
 - ૨) ઢોલ
 - ૩) સ્ક્રીન- કર્ટન
 - ૪) વિંગ્સ-(બ્લીલવાળા)
 - ૫) બેક ડ્રોપ્સ
 - ૬) કોસ્ચુમ્સ
 - ૭) મેકઅપ મટિરિયલ

કલા કૌશલ્ય ધારા:-

- ૧) ઈસેલ (EASEL) નંગ-૨ અંદાજીત રૂા. ૩૦૦૦/- ની કિંમતના
- ૨) આખા મોટા માપનાં બોર્ડ (પાટીયા) નંગ-૨ રૂા.૧૨૦૦/-
- ૩) બ્રશ- રૂા ૫૦૦/-
- ૪) પાણી કલર/પોસ્ટર કલર/ઓઈલ કલર- રૂા.૧૦૦૦/-
- ૫) માટીકામ(કલેમોડલીંગ) માટે સામાનની કીટ-રૂા. ૬૦૦/-

જ્ઞાન ધારા :-

- ૧) જર્નલ્સ/સામાયિકો
- ૨) ઈ-પુસ્તકાલય
- ૩) ઈન્ટરનેટ
- ૪) એલ.સી.ડી./ઓવર હેડ પ્રોજેક્ટર./ DTH સેટ
- ૫) સંદર્ભ પુસ્તકો
- ૬) વપરાશ થઈ શકે તેવું સી.ડી. પ્લેયર,પેન ડ્રાઈવ સ્ટેશનરી વગેરે.

વ્યાયામ-યોગ-ખેલકૂદ ધારા :-

વ્યાયામ,યોગ,ખેલકૂદ ધારા માટે વોલીબોલ, નેટ, પોલ(POLES)ક્રિકેટની કીટ, ટેબલ ટેનિસના સાધનો વસાવી શકાય.

સામુદાયિક સેવા ધારા :-

કોમ્યુનીટી સર્વીસ ફોર્સ માટે ગાદલા અને શ્રમના સાધનો ખરીદી શકાય.

ઉપર દર્શાવેલ વિગતો માર્ગદર્શક રૂપ છે. કોલેજની વાસ્તવિક જરૂરીયાતને ધ્યાને લઈ અગ્રતાક્રમ નક્કી કરી શકાય.

દરેક મહાવિદ્યાલયે આ પ્રવૃત્તિ ફરજિયાત પણે કરવાની રહેશે . પ્રજાસત્તાક પર્વની ઉજવણીનું દસ્તાવેજીકરણ કરી ઉચ્ચ શિક્ષણ કમિશનરશ્રીની કચેરી અને સંબંધિત યુનિવર્સિટીને મોકલવાનું રહેશે.

ન્યુઝ લેટરની કોલેજ કક્ષાએ રચના કરવાની રહેશે.

ઓડિટ :-

આ સર્વાંગી વિકાસની યોજના માટે સરકારશ્રી તરફથી ફાળવાયેલ નાણાંનો ઉપયોગ સરકારશ્રીના નિયમાનુસાર કરવાનો રહેશે.

દરેક ધારાને અનુદાનની જરૂરિયાત મુજબ ફાળવણી કરવાની રહેશે.

સરકારશ્રી તરફથી ફાળવવામાં આવેલ ગ્રાન્ટ કરતાં વધારે ખર્ચ કરવાની જરૂરિયાત રહે તો કોલેજ પોતાના ભંડોળમાંથી ખર્ચ કરી શકશે. આ વધારાના ખર્ચની કોઈ ગ્રાન્ટ મળશે નહિ કે નિભાવગ્રાન્ટમાં મળવાપાત્ર રહેશે નહિ.

આ રકમનો ખર્ચ ચાલુ નાણાંકીય વર્ષમાં જ કરવાનો રહેશે.

હિસાબો:

(અ) આ ગ્રાન્ટ માટે પ્રિન્સિપાલશ્રીએ અલગ બેન્ક એકાઉન્ટ ખોલાવવાનું રહેશે, અને આ યોજનાના હિસાબો અલગ રીતે નિભાવવાના રહેશે. ચેક પર સહી કરવા પ્રિન્સિપાલશ્રી અને સમિતિના એક સભ્યને અધિકૃત કરવાના રહેશે.

(બ) તમામ ચૂકવણી એકાઉન્ટસ પેયી (A/C payee)ચેક ધ્વારા કરવાની રહેશે. દર વર્ષે ૧૫મી એપ્રિલ સુધીમાં આગળના વર્ષના સદરહુ હિસાબોનું ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટ ધ્વારા ઓડિટ કરાવવાનું રહેશે. આવા ઓડિટેડ હિસાબો ૨૦મી એપ્રિલ સુધીમાં ઉચ્ચ શિક્ષણ કમિશનર કચેરીને રજુ કરવાના રહેશે.

દરેક મહાવિદ્યાલયમાં તેમજ વિશ્વ વિદ્યાલયમાં વિદ્યાર્થીઓને વિભિન્ન ધારાઓ ધ્વારા પાવક સ્નાનની અનુભૂતિ સતત થતી રહે અને તેઓ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની તેમજ સૈદ્ધ્યની અનુભૂતિ કરવાની અભિપ્સા આ અભિયાન ધ્વારા સેવે તેવું આપણું લક્ષ્ય છે. સૈદ્ધ્યના વિવિધ રૂપોનો આવિર્ભાવ કરવાનો ઉમંગ તેમને મળતો રહે તે માટે ઉચ્ચત્તમ સ્ત્રોતો ધ્વારા જ્ઞાનનું વાતાવરણ ઊભું થાય તેવી અપેક્ષા પણ આ કાર્યક્રમોમાંથી આપણે રાખી શકીએ. વિદ્યાર્થીઓ ઉચ્ચ શિક્ષણ પામવાની સાથે આ સર્વાંગી વિકાસના ઉચ્ચ શિખરો તરફ ઉડાયમાન રહે તેવી રીતે તેનું સંચાલન કરવામાં આવે તેવી પણ અમારી અપેક્ષા છે. તે પૂર્ણ કરવા માટે આપ સૌ આચાર્યશ્રીઓ, અધ્યાપકશ્રીઓ અને વિદ્યાર્થીઓ કે જે આપણા રાષ્ટ્ર અને સમાજના ઉચ્ચ ભાવિ સેવકો છે તેમના સંકલ્પ અને શ્રમનો સહકાર મળશે તેવો અમને વિશ્વાસ છે.

(જયંતિ એસ. રવિ.)

IAS

ઉચ્ચ શિક્ષણ કમિશનર

ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.

પ્રતિ,

પ્રિન્સીપાલશ્રી,

સરકારી મહાવિદ્યાલયો, અનુદાનપાત્ર-બિન સરકારી મહાવિદ્યાલયો, સ્વનિર્ભર મહાવિદ્યાલયો તમામ.